

Colaboks forstyrrer hormonene dine?

Colabokser og hermetikk i norske butikker inneholder det hormonforstyrrende stoffet bisphenol-A. Stoffet kan smitte over i mat og drikke, viser nye undersøkelser, som for første gang presenteres i Norge. Forbrukerrådet krever at hermetikken blir grundig analysert.

Bisphenol-A har beviselig østrogeneffekt i dyreforsøk. Stoffet finnes i lakk som brukes på innsiden av hermetikkbokser. En spansk undersøkelse viser at også matvarene i hermetikkboksene forårsaker østrogeneffekt.

Mange brusbokser og mye mathermetikk inneholder bisphenol-A, et stoff som har østrogeneffekter. (Illustrasjonsfoto: Scanfoto/Olav Hasselknippe.)

● se side 3

INNHOOLD

Dansk farvel til PVC?	● 5
Utbygging presser nasjonalpark	● 6
Berge: skjuler helseopplysninger	● 8
Datamaskinen skal miljømerkes	● 10
Kraftig kritikk av Berntsen	● 13
Forbyr kloakkutslipp fra båter	● 14

Oljeprisen kan falle kraftig, tror ekspert

Landene i Midt-Østen kan sørge for at oljeprisen faller kraftig de neste årene. De vil øke sin produksjon, tror professor og energiekspert, Marian Radetzki. Et prisfall vil få alvorlige konsekvenser for norsk økonomi.

– Dette er en konsekvens av at Norge og de andre landene utenfor Midt-Østen har produsert mer og mer olje de siste årene. Slik har den norske produksjonsøkningen bidratt til at Midt-Østen ønsker å endre oljeprisen, sier Radetzki til N&M Bulletin. Letetempoet kan bli redusert ved lav oljepris.

● side 7

Miljøgifter kan bli forbudt

Produksjonen av en rekke miljøgifter kan bli forbudt eller kraftig redusert.

30 europeiske land skal forhandle om forbud eller redusert bruk av 16 forskjellige miljøgifter, viser et FN-notat N&M Bulletin har fått tilgang til.

● side 4

Natur&miljø Bulletin

Norges Naturvernforbund

Ansv. redaktør (konst.): Ole P. Pedersen

I redaksjonen: Jens P. Toldnæs,
Audun Garberg.

Postboks 2113 Grünerløkka

0505 Oslo

Bankgiro: 1720.05.00717

Postgiro: 0803 50 94602

Elektronisk post:

red.naturvern@oslonett.no

Telefon: 22 71 55 20

Telefax: 22 71 56 40

Direkte: 22 04 4 + 641 (Toldnæs),

642 (Pedersen), 644 (Garberg).

Neste utgave: 17.11.1995.

Annonser tif: 22 71 92 20
Annonser fax: 22 71 92 38

Abonnement:

kr. 180,-/år (privatpersoner)

kr. 500,-/år (bedrifter).

Produksjon: Gan Grafisk. Trykket

på Cyclius, 100% resirkulert papir.

Blader merket

er opplagskontrollert og godkjent av

norsk fagpresse®

Op, alle jordens bundne trælle...

«... til siste kamp der gjøres klar»: Nå skal Landsorganisasjonen i Norge bruke sine krefter på å arbeide for mest mulig oljepumping – til stor glede for Elf og Shell. Det er andre gang på kort tid at fagbevegelsen heiser fanen for bilens sak.

Norges hellige ku er bilen. Dette dyret du ser naboen kjæle med når han ømt masserer panseret og polerer grillen hver søndag. Uten bilen kunne vi ikke levd et vellykket og sivilisert liv. Og ingen må være i tvil om at det er en menneskerett å kjøre bil – så mye, langt og ofte du vil.

LOs utspill om full fart på oljepumpene følger uttalelser om lavere bilavgifter tidligere i år. Deres sak vil utvilsomt vinne stor støtte. Det er jo mange arbeidsplasser det står om, og så er det forferdelig dyrt å kjøre bil i dag. Eller?

Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at prisen på en ny bil er omtrent den samme i dag som i 1979. Tallene forteller også at mens en husholdning brukte 6,5 prosent av sin årsinntekt på å kjøpe bil i 1977 til 1979, brukte den samme familien bare 5,1 prosent av sin inntekt på det samme kjøpet i perioden 1989 til 1991 – eller snaut 9500 kroner i året. Dessuten bruker vi det samme i dag som på 1970-tallet i vedlikehold og bruk av bilen.

Når LO nå stiller spørsmålsteget ved CO2-avgiften på norsk sokkel, henger det sammen med debatten om bilavgifter. Er det slik at de som bruker fossile brenslere – enten det er oljeselskap eller private bilister – ikke skal betale samfunnskostnadene for det de gjør?

Det koster fellesskapet penger hver gang du setter deg bak rattet – i form av luftforurensning og helseskader, ulykker og vedlikehold. Og hvis ikke du betaler kostnadene – så øker skattene, til stor byrde for minstepensjonister og unge småbarnsfamilier.

Spørsmålet om bilkjøp i Norge handler stort sett ikke om familien har råd til å kjøpe bil, men om familien har bruk for én bil til. For oljeselskapene handler det heller ikke om de skal overleve eller ikke, men om de skal tjene én milliard til. Det bør dere reagere på, «I som sulten knuget har».

Gjestekommentar

Miljøhensynet skal veie tyngst

Rasmus Hansson
Norsk PolarInstitut

Miljøbevegelsen har grunn til å feire det som skjedde tidligere denne uka da Stortingsmelding 22 (1994-95) Miljøvern på Svalbard gikk gjennom i Stortinget. Selve meldingen har mange ambisiøse formuleringer. Men det var ikke godt nok da Stortingets energi- og miljøkomité lagde sin innstilling. Den ville ha sterkere kost. Kan noen huske sist det skjedde?

Det bærende målet i meldingen er at «Svalbard skal framstå blant de best forvaltede villmarksområder i verden». Utover å varsle viktige «administrative virkemidler» som styrket miljøvernnavdeling hos fylkesmannen, ny miljøvernlov og en samlet forvaltningsplan for Svalbard, er den imidlertid varsel med konkrete forslag. I stedet legger den med dokumentasjon og argumentasjon et solid grunnlag for den opplagte konklusjonen: Styrket vern.

Energi- og miljøkomitéen har slukt agnet med krok og søkke, om man unnskylder formuleringen. Derregjeringen vil «utrede behovet for vern av Bjørnøya», sier komitéen: *Lag verneplan!* Der meldingen er bekymret over at de biologisk mest produktive områdene på Svalbard, dvs. Nordenskiöld land, er svakt vernet, sier komitéen: *Foreslå mer vern!* Og der meldingen i varsomme ordelag omtaler forslaget om vei mellom Longyearbyen og Svea, sier komitéen: *Nei til vei!*

For Norges Naturvernforbund, som nærmest har gjort seg til supporterklubb for Fiskarlaget i synet på maritime verneområder, kan det være verd å merke seg at det ikke bare er miljø-byråkratiet som ligger kabellengder foran i denne saken: Også komitéen ber om at «Regjeringen særskilt

vurderer behovet for ytterligere maritimt vern». Forøvrig mener et flertall i komiteen at «sett i et klimaperspektiv er det uheldig at Norge eksporterer subsidiert kull» (fra Svalbard). Men det aller viktigste for dem som fortsatt mener at prinsipielle formuleringer fra Stortinget bør få praktisk betydning, er kanskje følgende sitat fra innstillingen: «Ved konflikt med andre interesser på Svalbard mener komiteen at miljøhensyn skal veie tyngst».

Men om vi er litt kyniske: Hva får en tung stortingskomité til å bli så euforisk på Svalbardmiljøets vegne? Sammenlignet med fastlandet er miljøvern problemfritt. Staten eier nesten all grunn. Det er knapt andre økonomiske interesser involvert enn statens egne subsidier. Med andre ord: Det skulle bare mangle!

I tillegg har Stortinget kanskje behov for å markere at det fortsatt sitter litt grønne igjen i veggene, etter at klimamålene er overlatt til «Husker du»-redaksjonen, Opseth har vunnet alle veidebatter i stortingsmanns minne – nesten – og det er fare for varmgang i oljepumpene. Og endelig: Norge vil selge gass til kontinentet. Men vi strir med at det er for mye subsidiert kull på markedet. Da er det ikke så dumt å bidra til at vi ikke subsidierer kull selv.

Men dette bør ikke hindre noen i å glede seg over en viktig miljøseier i Arktis. Internasjonalt har Norge lenge vært en pådriver i arktisk miljøvern. Nå ligger alt til rette for at vi følger skikkelig opp på hjemmebane. Det blir spennende å se om den politiske viljen er tilstede også når tiltak skal settes ut i livet. Men i dag er det på sin plass å gratulere både miljøvernminister Berntsen, komiteen og Stortinget. Dette var bra!

Colaboks forstyrrer hormonene dine?

Colabokser og hermetikk i norske butikker inneholder det hormonforstyrrende stoffet bisphenol-A. Stoffet kan smitte over i mat og drikke, viser nye undersøkelser.

N&M Bulletin
Jens P. Toldnæs

Det kjemiske stoffet bisphenol-A har beviselig østrogeneffekt i dyreforsøk. Stoffet finnes blant annet i epoxyfenol-lakk, som brukes på innsiden av hermetikkbokser.

En spansk undersøkelse fra universitetet i Grenada, viser at også matvarene i hermetikkboksene forårsaker østrogeneffekt. Undersøkelsen tok for seg hermetiserte grønnsaker, blant annet erter, bønner, asparges og mais, fra USA, Frankrike, Spania, Tyrkia og Brasil.

Må granskes

Resultatene viste hormonaktivitet i såvel grønnsakene som vannet i boksene. Det var mindre bisphenol-A enn det EU har satt som øverste grense for

mat. De spanske forskerne konkluderer likevel med at det må granskes nærmere hvordan epoxyfenol-lakk bidrar til at mennesker utsettes for kunstige østrogener.

Under en høring om østrogendannende stoffer i København nylig, påpekte den danske miljøvernministeren Svend Auken at hermetikkbokser var et område Danmark ville ta alvorlig.

Gamle regler

I Norge brukes epoxyfenol-lakk og såkalt PVC-basert lakk i nesten all hermetikk. Godkjenningssystemet er 20 år gammelt, og delvis basert på

andre lands forskrifter.

– Det var vi som godkjente disse lakktypene i 1975. Dengang gikk det mest på lukt og smak, sier Morten Sivertsvik i Norconserv-stiftelsen (tidligere Hermetikklaboratoriet) til N&M Bulletin.

- Motesak

Den norske lakken produseres av Coates Coating i Mjøndalen. Markedssjef Bjørn Rasmussen mener det ut fra et faglig synspunkt går i motebølger når det gjelder hva som er skadelig eller ikke skadelig.

– Vi har produsert disse lakktypene de siste 30 årene. Først var det epoxy-lakken som skul-

le ut, så var det den PVC-baserte. Dette skifter, sier han.

Rasmussen viser til Coca-Cola, som ville bort fra PVC-basert lakk i sine produkter, fordi PVC har en negativ klang i folks ører.

Det svenske firmaet PLM, som lager all bokseballasje for Coca-Cola Norge, bekrefter overfor N&M Bulletin at bedriften utelukkende bruker epoxyfenol-lakk i Coca-Colas bokseballasje.

Utover regler fastsatt av Statens forurensningstilsyn (SFT), finnes det ingen ordninger som sikrer at matemballasje blir kontrollert før matvarene kommer ut i norske butikker.

Forbrukerrådet krever risikoanalyse av hermetikken

Forbrukerrådet tar nyheten om mulige østrogeneffekter alvorlig, og ønsker en risikoanalyse av norsk hermetikk.

– Hvis det er riktig at norsk hermetikk kan inneholde øst-

rogendannende stoffer, er det klart at vi må sjekke dette nærmere, sier leder i Forbrukerrådet, Anne-Lise Bakken, til N&M Bulletin.

Næringsmiddelansvarlig i Forbrukerrådet, Stine Semb, mener forbrukerne har en klar rett til å få greie på hvilken

effekt lakken i hermetikkbokser kan ha.

– Vi må kreve en risikoanalyse på dette. Dette er langt mer alvorlig enn vaskemidler, ettersom det er produkter som har direkte kontakt med mat, sier hun.

England nær Tsjernobyl-ulykke?

Et atomkraftverk i Wales var svært nær en nedsmelting i juli 1993. Radioaktiviteten kunne nådd Norge i løpet av kort tid. Ren flaks hindret radioaktive utslipp.

N&M Bulletin
Ole P. Pedersen

Det var 31. juli i 1993 at ulykken skjedde. Grabben på en kran falt ned i reaktoren på atomkraftverket Wylfa i Wales, verdens største atomkraft-

verk av sin type (Magnox).

Ifølge leder for det britiske atominspektoratet, Dr. Sam Harbison, er saken «meget bekymringsfull». Han mener uhellet førte til alvorlig brudd på sikkerhetsprinsippene.

– Det kunne blitt et alvorlig utslipp av radioaktivitet som følge av at reaktoren ikke ble stengt umiddelbart, sier Harbison.

Eierne av atomkraftverket, Nuclear Electric, er nå tiltalt for slepphendte sikkerhetsrutiner. Selskapet ventet i ni timer med å stenge atomkraftverket

etter at grabben hadde falt ned i reaktoren, skriver Daily Telegraph.

Aktor i saken, Hugh Carlisle, sier ulykken egentlig skulle ført til en nedsmelting.

– Sannsynligheten talte for det. Det er overraskende at blokkeringen ikke førte til nedsmelting.

– Det faktum at noen var heldige, betyr ikke at faren ikke var til stede, mener Carlisle.

Nuclear Electric har innrømmet at ledelsen av kraftverket ikke tok vare på sikkerheten til de 500 ansatte.

Viforneross!

Våre faste lesere har nok allerede merket endringen ved denne utgaven av N&M Bulletin. For første gang i bladets historie har vi brukt et foto på forsida.

Vi iler til og forsikrer at dette ikke er første skritt på veien mot miljøbevegelsens «Se og Hør». Målet med omleggingen av førstesida er å gi dere lesere et bedre overblikk over sakene vi presenterer i hver bulletin. Vi håper omleggingen faller i smak. Gi oss gjerne kommentarer!

16 miljøgifter kan bli forbudt i Europa

Produksjonen av miljøgifter kan nå bli kraftig redusert i Europa. Nærmere 30 europeiske land skal forhandle om forbud eller redusert bruk av 16 forskjellige miljøgifter. Det viser et FN-notat N&M Bulletin har fått tilgang til.

N&M Bulletin
Ole P. Pedersen

Landene skal forhandle i regi av FNs økonomiske kommisjon for Europa (ECE) om en avtale mot miljøgifter. I tillegg til de europeiske landene er også USA og Canada med.

15 av de tungt nedbrytbare miljøgiftene (POP) som nå foreslås forbudt, er allerede bannlyst i Norge. Unntaket er PAH. Avtalen kan likevel få konsekvenser for norsk natur, fordi luft- og havstrømmer bringer miljøgifter fra andre land til

Norge.

– Vi vet lite om en del av disse stoffene. Derfor er det vanskelig å si hvor stor betydning avtalen vil få for Norge, sier Christian Dons, overingenør i Statens forurensningstilsyn (SFT), til N&M Bulletin.

- Ikke lett å bli enige

ECE-landene skal ikke komme fram til en generell avtale for de 16 stoffene. Hvert stoff skal vurderes for seg – om det er mulig med produksjonsforbud, eller om partene bare kan enes om en prosentvis reduksjon av bruken.

Ifølge Dons blir det ikke lett å få enighet om avtalen.

– PAH-stoffene vil for eksempel gi større problemer i forhandlingene, enn et ordinært plantevernmiddel.

Verdensavtale?

ECE-forhandlingene om miljøgiftene skal etter planen starte neste år. FNs miljøprogram (UNEP) følger utviklingen nøye. En europeisk avtale kan bli brukt som utgangspunkt for en verdensomspennende avtale om redusert produksjon av

miljøgifter.

Lars Lindå i det svenske Naturvårdsverket har fulgt forberedelsene til forhandlingene. Han forteller at landene står fritt til å foreslå forbud mot flere stoffer enn de som nå står på lista.

– For å gjøre forhandlingene enklere, er landene blitt enige om at lista ikke skal være for lang til å begynne med, sier han til N&M Bulletin. Sverige har ikke bestemt seg for om landet vil fremme ytterligere forslag når forhandlingene

kommer i gang over nyttår.

– Det er stor interesse for POP i flere deler av verden. Får vi til en avtale i ECE, kan det gi muligheter for avtaler i andre regioner, sier Lindå.

UNEP har satt i gang utredninger om miljøgifter, og arbeidet skal avsluttes i 1997. Lindå regner med at ECE-forhandlingene kan ta to år, slik at forhandlinger om en verdensomspennende avtale kan starte i 1998.

Motbør i EU

Men den svenske optimismen møter motbør i EU. Selv om de vesteuropeiske landene stort sett har forbudt bruken av de aktuelle miljøgiftene, er det mange i-land som produserer giftene, for å selge dem videre til u-land, hvor bruken av miljøgifter øker.

I et internt EU-notat går det fram at EU-byråkratiet ønsker å motarbeide et strikt, verdensomspennende forbud. Ifølge den danske avisen Information stiller byråkratene spørsmål ved om EU har interesse av et «juridisk bindende» handlingsprogram med «definisjon av spesifikke mål».

Miljøgiftene

Dette er miljøgiftene som kan bli forbudt:

Sprøytegifter

Heksaklorbenzen, toxaphe-
ne, klordan, aldrin, DDT,
mirex, dieldrin, pentaklor-
fenol, endrin.

Biprodukter

PAHer, dioksiner, furaner.

Kjemikalier

PCB, heksabromobifenyl.
(Kilde: ECE, 1995.)

Tungmetaller skal også forbys

Det kan bli klare begrensninger på bruk og utslipp av bly, kadmium og kvikksølv i Europa.

FNs økonomiske kommisjon for Europa, ECE, arbeider for å få til en internasjonal avtale

som skal redusere forurensningen av tungmetaller.

– Det er ikke mulig å få til et forbud. Men målet er å stille konkrete krav til forskjellige typer produksjon, opplyser Christian Dons i SFT til N&M Bulletin.

Forhandlingene om forpliktende reduksjoner vil antakelig starte tidlig i 1996. Selv om det er flere tungmetaller enn disse tre som forurenser Europas natur, vil det ikke være aktuelt å forhandle om andre stoffer nå.

USA slipper ut mer CO₂

Utslippene av klimagasen karbondioksyd (CO₂) i USA gikk opp med 24 millioner tonn fra 1993 til 1994, viser nye tall. Økningen er lavere enn i Norge.

Den foreløpige rapporten fra det amerikanske Energy Information Administration (EIA), viser at USAs utslipp av CO₂ økte med fire prosent fra 1990 til 1994, melder Reuter.

– Økt økonomisk aktivitet

og energiforbruk, kombinert med lave energipriser, er de viktigste årsakene til økningen, heter det i rapporten. EIA melder imidlertid at utslippene av metan gikk ned med fem prosent fra 1990 til 1993.

Norge: Testikkelkreft tredoblet på 35 år

På 35 år er sykdommen testikkelkreft tredoblet i Norge. Dette kom fram på et norsk seminar om hormoneffekter av miljøgifter nylig. Naturvernforbundet er kritisk til at det bare er miljøbevegelsen og næringslivet som får disse sakene på dagsorden i Norge.

N&M Bulletin
Jens P. Toldnæs

Nylig ble det første større seminaret om hormoneffekter av miljøgifter holdt i Oslo. Seminaret var betalt av Norsk Hydro.

Overlege Øystein Magnus

ved Rikshospitalets kvinneklinikk la fram skremmende tall for utviklingen av testikkelkreft. Fra perioden 1953-57 og fram til perioden 1988-92 er denne sykdommen tredoblet i Norge, uten at forskerne vet hvorfor. Dermed har Norge nesten like mange tilfeller av testikkelkreft som Danmark, som har flest tilfeller av sykdommen i verden.

- Myndighetene svikter

Naturvernforbundet roser næringslivet for å ta problemene alvorlig, men er samtidig skeptisk til at næringslivet alene setter dagsorden for disse sakene i Norge.

– Vi registrer at noen få av verstingene i industrien er tvunget til å gå inn i disse sakene. Det er prisverdig, men vi vet jo at de også har sine produkter å

forsvare, sier konstituert generalsekretær i Naturvernforbundet, Tore Killingland, til N&M Bulletin.

Killingland mener myndighetene svikter sin rolle vakt-hund når det gjelder hormoneffekter av miljøgifter.

Mest om mennesker

Seminaret dreide seg først og fremst om helseskader hos mennesker, hvor den store usikkerheten omkring hormoneffekter ble poengtert til standpunkt.

Dette ble påpekt av Bellonas Christian Rostock, som under debatten etterpå la vekt på at det finnes en rekke eksempler på skader hos dyr.

– Skal vi vente til vi er 100 prosent sikre på alt, får vi ikke gjort noe på tyve år, og det kan være veldig sent, sa han blant

annet.

Magnus la fram data som viste at to prosent av alle guttebarn idag fødes uten at testiklene har vandret ned i pungen slik de skal. Dette er en klar stigning fra 67 og fram til idag. Også for testikkelkreft la Magnus fram tall som viste en skremmende utvikling.

Usikkert om sæd

Til tross for mye mediabestill omkringing norske menns sædkvalitet, som skulle være på hell, ble det på seminaret lagt fram data som viste at norske menns sæd er like god som før. Magnus påpekte likevel at det stadig er flere som får problemer med å få barn, og at det gjenstår mye forskning på dette området.

Danmark sier farvel til PVC?

KØBENHAVN: Danmark har verdensrekorden i testikkelkreft. Nå vil miljøvernminister Svend Auken ha bort en rekke kjemiske stoffer som inngår i alt fra badebatter til sæddrepende krem. Industrien skriker etter bevis.

N&M Bulletin
Jens P. Toldnæs

Danmarks miljøvernminister vil ta redusert sædkvalitet og verdensrekord i testikkelkreft alvorlig.

Under en høring i det danske Teknologirådet nylig, la Auken fram et forslag om at Danmark skal forby en rekke stoffer som kan virke som det kvinnelige kjønnshormonet østrogen.

Forslaget tar sikte på en fullstendig utfasing av alkylphen-

ol-forbindelser i innen år 2000. Disse forbindelsene har vist østrogeneffekt, og finnes i rengjøringsmidler, maling, lakk, kjøle- og sprøystemidler og i sæddrepende kremer.

Phatalater brukes blant annet som mykgjørere i PVC-plast, de finnes også i lim, fugemasser, bygningsskriver, elektriske kabler, maling, lakk og trykkfarger. Langt fra alle phatalater har vist østrogeneffekt.

Krever full oversikt

Auken ønsker at det i løpet av et halvt år skal foreligge en oversikt over mulighetene til å erstatte bløtgjørerne i PVC-plasten.

–Danmark har tidligere kjempet for å forby PVC på grunn av kreftfare. Nå må vi også se dette dette materialet med hensyn til østrogenvirkning. Utfasing av all myk PVC

er en hjørnestein i arbeidet vårt, sa han under høringen. Mens Auken ikke var redd for å sette årstallet 2000 på alkylphenolene, er han mer forsiktig med hensyn til når phatalatene kan forsvinne.

En rapport fra den danske miljøverndepartementet tidligere i år omtaler phatalatene som «de mest utbredte menneskeskapt forurensende stoffer».

Industrien får en fordel

Industrien er svært skeptisk til Aukens forslag. Lars Blom fra Dansk Industri advarer mot raske, følelsesladede løsninger som verken løste danske eller globale miljøproblemer. Auken mener industrien ikke burde bekymre seg så sterkt om sveket konkurranse evne – tvertimot.

– Det er ikke slik at de som kommer sist på toget får de beste plassene. Ved at Dan-

mark er ledende på dette området vil vi få et fortrinn, sier han.

Auken påpeker også viktigheten av å samarbeide med andre land, spesielt Sverige. Dersom Danmark og Sverige står sammen vil landene få en langt større slagkraft enn deres størrelse skulle tilsi.

Klassens dux

Auken svarer litt unnnvikende på spørsmål om han er fornøyd med de andre nordiske landenes innsats på østrogenfronten.

– Vi har hatt et godt forhold til Norge og Sverige, ikke minst ved at vi fikk Nordsjølandene til å erklære østrogendannende stoffer med til farlige stoffer under Nordsjøkonferansen i Esbjerg. Det er likevel Danmark som er eneren – klassens dux. Vi gjør hjemmeleksene før læreren har gitt oss dem, sier han til N&M Bulletin.

Takk for støtten!

REN OG FORNYBAR ENERGI
SERVICE OG ENØK

Nedre Eiker Energi

HAFSLUND ENERGI

Vassdragsutbygging presser nasjonalpark

Elkem energi har søkt om konsesjon til utbygging av Faulvassdraget, kloss opptil Rago nasjonalpark i Norland. Naturvernorganisasjonene reagerer kraftig.

N&M Bulletin
Audun Garberg

– Faulvatn er det siste vassdraget i kommunen som ikke er regulert. Utbyggingen vil ligge tett opptil Rago nasjonalpark. Nærområdet til nasjonalparken blir sterkt berørt av selve reguleringen og nye kraftlinjer som må bygges, sier Finn Rønnebu i «Aksjon vern Faulvatn» til N&M Bulletin.

Elkem energi har rettighetene til utbygging av vassdraget, og har nå sendt en konsesjonssøknad. Søknaden er ute til høring fram til midten av november, før saken skal avgjøres av regjeringen.

– Dette er et område som brukes mye til friluftsmål. Faulvatn fungerer som en bufferone for nasjonalparken, sier Rønnebu. Han tror at en utbygging vil føre til økt trafikk i nasjonalparken som allerede har store slitasjeskader.

Arbeidsplasser

Sørfold kommune har tidligere vært kritisk til utbyggingsplanene. Kommunen har stilt krav om at en utbygging skal gi nye arbeidsplasser ved hjørnesteinsbedriften Elkem Salten Verk, og at kraftverket skal tilfalle kommunen etter 25 år. Ingen av disse kravene vil bli innfridd. Kommunestyret har likevel støttet konsesjonssøknaden, i håp om at utbyggingen skal sikre arbeidsplassene ved smelteverket.

Elkem Salten har planer om å øke kapasiteten, og trenger mer energi.

– Vi vil sikre oss en større kraftbase enn vi har i dag, opplyser teknisk sjef Olav Henriksen ved Elkem Salten.

– Hva om dere ikke får konsesjon?

– Da må vi enten dempe ambisjonsnivået – og jeg er redd det blir konsekvensen – eller dekke kraftbehovet på en annen måte, sier Henriksen.

– Det er vanskelig for kommunen å gå mot konsesjon når det kan bety farvel til arbeidsplasser?

– Vi må være åpne og si at tap av arbeidsplasser kan bli konsekvensen. Men jeg synes ikke kommunen har latt seg presse. De forventer synlige positive virkninger for bygda, som en ny vei med god standard, bru over elva og at kraften skal komme smelteverket til gode. I tillegg får de skatter og avgifter fra kraftverket.

- Heldig situasjon

Henriksen innrømmer at Elkem Salten er i en heldig situasjon som hjørnesteinsbedrift, men sier de har gjort mye for å ta vare på spillenergien. Smelteverket planlegger også å byg-

ge anlegg for gjenvinning av energi i røyken.

Finn Rønnebu er kritisk til smelteverkets makt og innflytelse i kommunen.

– Det er et spesielt klima i kommuner med hjørnesteinsbedrifter. Behov bedriften påstår at den har går foran andre hensyn. Jeg vil hevde at den lokale motstanden er langt større enn det som kommer til uttrykk i kommunestyret, sier Rønnebu.

Lokal aksjon

Aksjon vern Faulvatn har nå bedt om et møte med Nærings- og energidepartementet om denne saken. Aksjonen har også startet en underskriftsaksjon i Sørfold og nabokommunene.

Etter at høringen er over skal konsesjonssøknaden behandles i Nærings- og energidepartementet, før endelig avgjørelse faller i statsråd. Dersom Elkem får klarsignal kan anleggsarbeidet starte i 1999, med to års byggetid.

- Oljepris kan falle kraftig

Landene i Midt-Østen kan sørge for at oljeprisen faller kraftig de neste årene. De vil øke sin oljeproduksjon for å ta en større del av markedet, tror professor og ekspert på energipriser, Marian Radetzki. Prisfall på olje vil få alvorlige konsekvenser for norsk økonomi.

N&M Bulletin
Audun Garberg

Marian Radetzki er professor i nasjonaløkonomi ved högskolan i Luleå i Sverige. Han spår at landene i Midt-Østen nå vil øke produksjonen av olje for å ta en større andel av verdensmarkedet. Det vil føre til at prisen på olje faller.

– Dette er en konsekvens av at Norge og de andre landene utenfor Midt-Østen har produsert mer og mer olje de siste årene. Midt-Østen har tapt så stor markedsandel at det ikke lenger lønner seg for dem å forsvare dagens pris. Slik har den norske produksjonssøkningen bidratt til at Midt-Østen ønsker å endre oljeprisen, sier Radetzki til N&M Bulletin.

Et fall i oljeprisen vil få dramatiske konsekvenser for norsk

økonomi. En nedgang på 10 kroner per fat betyr 11,5 milliarder kroner i lavere eksportinntekter, mens statens inntekter reduseres med sju milliarder kroner, opplyser rådgiver Morten Lindbäck i Finansdepartementet.

Oljefondet tømmes?

I dag ligger oljeprisen rundt 100 kroner per fat. Oljefondet, som regjeringen har beregnet til drøyt 10 milliarder, er basert på en oljepris på 105 kroner. Dersom oljeprisen faller, kan inntektstapet til staten spise opp langt mer enn oljefondet.

OPEC-landene i Midt-Østen har også tidligere sørget for et kraftig prisfall på olje. På midten av 80-tallet ble oljeprisen halvert fra 35-40 dollar per fat ned til 15-20 dollar per fat. Årsaken var at Midt-Østen økte sin oljeproduksjon for å gjenerobre tapte markedsandeler.

På kort sikt tror Radetzki at det er lite Norge kan gjøre for å hindre et nytt prisfall.

– Det er landene i Midt-Østen som bestemmer hvor prisen skal ligge, sier han.

Koster tre dollar å produsere

Radetzki vil ikke spå hvor langt prisen kan komme til å falle. Men OPEC-landene har mye å gå på, med en produksjonspris for et fat olje på knappe tre

dollar per fat.

Oljeselskapene vil nok klare seg med lavere pris, men letetempoet vil bli redusert.

– Med dagens teknikk for produksjon vil de fleste selskapene redde seg ganske godt dersom prisen stagnerer på 10 til 12 dollar. Vi mister nok endel små produsenter, for eksempel i Nord-Amerika, men det vil neppe påvirke produksjonen i Nordsjøen. Derimot vil prisen påvirke letetempoet. Og det er nettopp OPECs hensikt med å senke prisen. De ønsker at færre nye felt blir åpnet, slik at de får en større del av markedet.

Økt forbruk?

Sannsynligvis vil et fall i oljeprisen føre til økt forbruk. Men Radetzki ser også en annen mulighet:

– Dette er avhengig av beskatningen i konsumentlandene. De kan bestemme seg for at lavere oljepris ikke skal komme forbrukerne til gode, og høyne skattene ut ifra for eksempel miljøhensyn.

– Hva kan Norge gjøre for å motvirke prisfallet?

– Spørsmålet er om Norge bør drive en politikk som leder til at prisen ikke faller. Norges mulighet til å hindre et prisfall er å redusere utvinningen. Mitt svar som økonom er da at det er bedre for Norge å fortsette sin produksjon på dagens nivå.

Nordatlanteren kjøles ned

Svovelutslipp fra industrien er antakelig årsaken til at det blir kaldere i Nordatlanten. Det viser ny forskning.

N&M Bulletin
Ole P. Pedersen

Det har lenge vært kjent at svovelutslippene reduserer den

globale oppvarmingen. Men forskerne har ikke funnet ut før hvorfor områder langt fra utslippene også kjøles ned.

Utslippene fører til endret klima og kjølige vinder over Nordatlanteren og det nordlige Stillehavet. Det er det amerikanske senteret for atmosfæreforskning som har kommet fram til dette, skriver New Scientist.

Ifølge David Erickson, leder for forskningsprogrammet, kan endringene i vindsystemene også føre til flere og sterkere vinterstormer ved østkysten av USA.

– Nedkjølingen av Nordatlanteren var en gåte. Det er oppmuntrende å se at det kanskje blir forklart nå, sier Mick Kelly, klimaforsker ved East Anglia-universitetet i England.

Takk for støtten!

VALDRES KOMMUNALE
RENOVASJON
2900 FAGERNES

Bodø Energi

Bryggeri og mineralvannfabrikarbeidernes forening

L/L Svulftingen

Tlf.: 72 42 70 00 • Fax: 72 42 06 03

Takk for støtten!

NRV Nedre Romerike Vannverk A/L
Strandvn. 22,
Boks 25, 2011 Strømmen
Tlf. 63 81 50 50
Telefax 63 80 05 51

TOFTE GJENVINNING AS

**KRAFTLAGET
OPPLANDSKRAFT**

BINDAL KRAFTLAG

Rottekrig utryddet piggsvin

Piggsvinet er forsvunnet fra Masfjorden kommune. Sannsynligvis er dyrene utryddet av rottegift. Direktoratet for naturforvaltning (DN) har sagt foreløpig nei til ny utsetting.

N&M Bulletin
Jens P. Toldnæs

En registrering av biologisk mangfold i Masfjorden kom-

mune i Hordaland avdekket at piggsvinet er forsvunnet som art i kommunen.

– Vi vet at det var en piggsvinstamme her på 50-tallet, men så ser det ut til at de plutselig har forsvunnet, sier miljøvernleder Tore Svendsen til N&M Bulletin.

Søkt om å sette ut ti piggsvin

Svendsen har lett i gamle helseundersøkelser som forteller om «rottekrig» på den tiden piggsvinet forsvant.

– Vi kan ikke si med sikkerhet at dette er riktig. Vi har også lurt på om plantevernmidler kan ha vært årsaken, men den massive utleggingen av rottegift virker mer sann-

synlig, sier han.

Masfjorden kommune har søkt DN om å få lov til å sette ut ti piggsvin i kommunen. DN har foreløpig sagt nei til søknaden. Dersom det kommer fram opplysninger om hvorfor arten forsvant, kan saken tas opp til ny behandling. Svendsen har godt håp om dette.

– Dersom vi vet årsaken vil vi sørge for ikke å gjøre det samme igjen. En slik sak er også overførbar til andre sårbare arter i kommunen, slik som for eksempel salamanderen, sier han.

LESERE: N&M Bulletin inviterer sine lesere til å delta i leserpanel. Ta kontakt med redaksjonen.

Takk for
støtten!

OTTERAENS
BRUGSEIER
FORENING

Postadresse:
Postboks 2034 Postbyen
4002 Kristiansund S
Kontor: Elvegaten 2

ADVOKATFIRMAET MYKLEBUST

Kåre Myklebust – Hilde Myklebust MNA

Bygdøy Allé 76, 0268 Oslo
Tlf.: 22 44 77 00 • Fax: 22 44 07 18

Elkø
Saudefaldene

ISTAD
KRAFT

Adresse: Platovegen 5 Telefon: 71 21 35 00
6400 Molde Telefax: 71 21 09 49

Skafsa Kraftverk ANS.

OSKRAFT
Ren energi

Kolskogheiane
5200 Os
Telefon 56 30 03 00
Telefax 56 30 04 85

SULDAL ELVERK
4230 SAND
Tlf: 52 797109
"DIN LEVERANDØR AV REIN ENERGI"

SKK

Berge skjuler giftopplysninger

Det er Gunnar Berge som nekter norske forbrukere opplysninger om at varene de kjøper, inneholder bestemte helseskadelige stoffer. Kommunal- og arbeidsdepartementet (KAD) vil aldri gi ut opplysningene om den mulige helsefaren, får N&M Bulletin opplyst.

N&M Bulletin
Jens P. Toldnæs

Saken bringes nå inn for miljøvernminister Thorbjørn Berntsen. Dermed er det duket for internt oppgjør i regjeringen om saken.

Listen over hvilke produkter som inneholder helse- og miljøskadelige stoffer finnes i Produktregisteret. Dette eies av KAD. Fem etater, SFT, Folkehelse, Giftinformasjonssentralen, Statens arbeidsmiljøinstitutt og Oljedirektoratet, har i dag innsynsrett i registeret. Listene i Produktregistret inneholder fullstendig kjemisk sammensetning over alle produkter som er merket med helse-, brann-, eller eksplosjonsfare.

- Aldri aktuelt å gi opplysninger

Selv om Produktregisteret eies av KAD, vil ikke departementet vedgå noe ansvar overfor forbrukerne når det gjelder produkter som inneholder skadelige kjemiske forbindelser.

– Sett fra vår side vil det aldri være aktuelt å gi ut opplysninger om enkeltprodukter og hvilke kjemikalier de inneholder, sier ekspedisjonssjef i KAD, Jon Blålid til N&M Bulletin.

Blålid peker på at opplysningene er levert inn under løfte om taushetsplikt fra departementets side, og at de derfor er

å anse som produksjonshemmeligheter. Departementets jobb er å registrere opplysningene, og å sørge for et system hvor bare autoriserte personer har innsynsrett.

- Vi bare registrerer

– Er det ikke alvorlig hvis norske forbrukere uforvarende kjøper helseskadelige produkter?

– Vi er bare en registreringsenhet. Derfor er det ikke opp til oss å vurdere hva som er riktig eller ikke i denne saken, sier Blålid.

Tidligere i år lovet SFT at også Naturvernforbundet skulle få vite navnet på noen produkter som inneholder miljøgiftene 4-nonylfenol, DEHP og TBT. Disse stoffene finnes blant annet i rengjøringsmidler og maling. Det er dokumentert at de har østrogenlignende virkning, og at de kan forårsake fosterskader.

SFTs løfte er trukket tilbake. Leder i Naturvernforbundet, Heidi Sørensen, reagerer sterkt på hemmeligholdelsen, og har skrevet brev til miljøvernminister Thorbjørn Berntsen om saken.

– Vi har tidligere informert miljøvernministeren om disse miljøgiftene. Vi kan ikke tro at politikere, i likhet med byråkratene, vil hemmeligholde slike livsviktige opplysninger for forbrukerne, heter det i brevet.

Prøvde å tøyne reglene

Seksjonssjef i SFT, Erik Høygård, mener det er viktig å få ut

opplysningertilforbrukerne om hvilke helse- og miljøskadelige kjemikalier som finnes i enkeltprodukter. Problemet er sikkerhetsreglene som er knyttet til Produktregisteret.

– SFT har sett på om det er mulig å tøyne disse reglene, men det er det ikke, sier han til N&M Bulletin.

Norske bedrifter skal forholde seg til reglementet når de sender inn sine opplysninger om kjemikalieinnholdet. Høygård mener et åpnere produktregister ville bli dårligere, fordi industrien av konkurransehensyn ville være mindre interessert å oppgi hvilke stoffer som benyttes.

– Naturvernforbundet ønsker jo bare opplysninger om enkeltkjemikalier, ikke hele produktets sammensetning – kan dette skade industrien?

– Problemet er at det ofte er et enkelt stoff som gjør at et produkt virker. Det er også slik at spesielt effektive stoffer i produkter ofte er helse- eller miljøskadelige.

Stemmer ikke

Fagkonsulent i Naturvernforbundet, Sigrun Ringvold, er uenig med Høygård.

– Vi har skriftlig dokumentasjon fra A/S Denofa og Lilleborg Fabrikker og fra Jotun på at bedriftene har sluttet å bruke kjemikalierne det er snakk om. Det skulle jo tyde på stoffene ikke er nødvendige, sier hun.

Helsefaremerke og miljømerking er de to eneste opplysningene forbrukerne har å støtte seg til i dag.

Danskene: ja til PVC-forbud!

Den vanlige danske vil forby PVC. Det viser en ny meningsmåling. 62 prosent av danskene mener PVC er «meget» eller «noe» skadelig. Av disse vil 73 prosent ha et raskt forbud mot stoffet. Det kommer fram i en meningsmåling Gallup har gjort for den danske Greenpeace-avdelingen, skriver Information.

– Undersøkelsen viser at det er bred støtte for vårt krav om et forbud mot PVC, sier Jan Søndergaard i Greenpeace.

Det finnes
blader som har
enorme
opplag

uten
at det
finnes
tall
på det

CCG m3 Foto: Per Hemby

DE ER IKKE
BLANT VÅRE 218
MEDLEMSBLADER

Blader som ikke tør
å la seg
opplagskontrollere kan
ikke bli medlem
av Norsk Fagpresse

norsk fagpresse^F

INDEKSHUSET, Drammensveien 40
Postboks 2913 Solli, 0230 Oslo
Telefon: 22 54 98 50
Telefax: 22 54 98 60
E-post: Firmapost@Fagpressen.No
URL: www.Fagpressen.No

Datamaskinen skal miljømerkes

Datamaskiner kan nå miljømerkes med det offisielle svane-merket, hvis de oppfyller kriteriene om blant annet energiforbruk og gjenvinning.

N&M Bulletin
Jon K. Berg

12. oktober skal styret i den nordiske miljømerkingen «Svanen» ta stilling til miljømerking av datamaskiner. Forslaget er omfattende, og det er til nå uklart hvilke maskiner på det norske markedet som eventuelt klarer å oppfylle kravene, forteller prosjektleder Tormod Lien i Miljømerket Svanen til N&M Bulletin.

Kravene er blant annet:

- Gjenvinning. Det skal være enkelt å demontere maskinene, og de enkelte delene

skal kunne gjenvinnes. Importører og forhandlere forplikter seg til å motta utbrukte maskiner, og de skal dokumentere hvordan de har tenkt å gjenvinne dem.

- Reparasjon. Det skal være lett å reparere maskinen.
- Påbygging. Det skal være mulig å bygge på maskinene, slik at du slipper å kjøpe helt ny maskin når du for eksempel trenger større hard-disk.
- Miljøkrav til råvarer. Det stilles miljøkrav til råmaterialene som er brukt i produksjonen, og til kjemikalier i batteriene.
- Energiforbruk.
- Arbeidsmiljø (støy, sittestilling, stråling).

Konkurrerer

Et svanemerke på datamaskiner vil konkurrere med andre merker, først og fremst det tys-

ke «Blå Engel», det amerikanske «Energy Star» og det private TCO i Sverige. Sistnevnte har blant andre Naturvernforbundet i Sverige i ryggen. I Norge har allerede Tandberg fått TCO-merket på en av sine maskiner.

Men Svanemerket skiller seg ut fra TCO og Blå Engel på flere områder, blant annet:

- Svanen har også kriterier for bærbare datamaskiner.
 - Svanen har strengere krav til tungmetaller og batterier.
 - Svanen har krav til gjenvinningsgrad for plastdelene og metallene.
- På den andre siden er TCO-kravene strengere på kjemikalier enn Svanen.

Dansk forbud for fall

Danmark kan bli nødt til å oppheve sitt forbud mot engangsemballasje på øl og mineralvann. EUs emballasjedirektiv er et hett stridstema også i vårt naboland.

I midten av november legger styrelsen fram sitt forslag til endringer som gjør at dansk lovgivning ikke strider mot EUs direktiv.

Håper

– Ønsker dere å beholde forbudet mot engangsemballasje på øl og mineralvann?

– Vi har ikke tatt endelig stilling til dette, men det har vært holdningen til nå, sier Karsten Vrangbæk i til N&M Bulletin.

Næringslivet i Danmark tolker direktivet som en dødsdom over landets emballasjepolitikk. Søren Henriksen sier til avisen «Det ny Notat» at han ikke kan tolke direktivet på annen måte enn at forbudet mot bokser må oppheves. Henriksen er direktør i handelsnæringsorganisasjon, Dansk handel og service.

Danmarks miljøverndepartement, Miljøstyrelsen, vurderer nå hvordan EUs direktiv vil påvirke emballasjepolitikken.

Vrangbæk henviser til en del av direktivet som skal gjøre det mulig å beholde gjenbruks-systemer så fremt de ikke strider mot andre av EUs lover. Miljøstyrelsen håper dette kan redde dansk emballasjepolitikk. Men tilhengerne av bokser har et annet syn på saken. Søren Henriksen mener forbudet er en konkurransehindring, og dermed i strid med EUs lover.

Olje eller elektrisk kraft?

- Vi tilbyr og leverer det som er rimeligst, uansett!
- En unik tjeneste informerer time for time om hva som er rimeligst for din bedrift.
- Ring Hydro Texaco for nærmere informasjon, tlf. 22 12 41 61

– ledende på energi

 Elkem Energi

 Aust-Agder Kraftverk

Telenor vil ha el-biler

Telenor vurderer å skifte ut en del av sine 5000 bensindrevne biler til el-biler. Det forteller direktør for sikkerhet og miljø, Jan Erik Svensson, til N&M Bulletin.

N&M Bulletin
Ole P. Pedersen

Telenor har i høst vedtatt en ny miljøstrategi, som blant annet krever at selskapet skal dokumentere at det forurensner mindre for hvert år. Arbeidet begynte med en undersøkelse om hvilke miljøproblemer Telenor har i Stavanger-regionen.

– Hvorfor har Telenor laget en miljøstrategi?

– Det er for å være på offensiven i miljøspørsmål. Vi mener vi er en miljøbevisst bedrift med miljøvennlige produkter, men vi har en del miljøsynder fra tidligere. Et eksempel er gamle telefonstolper og sjøkabler som er ute av drift, og bare ligger der. Vi har fått pålegg fra myndighetene om å gjøre noe med halonanleggene våre, og vi har en del å rydde opp i når det gjelder kreosot. Alt dette må vi ta fatt i.

– Vi prøver å få etablert et «produktslakteri», med hele livsløpet, og hvor målet er mest mulig gjenbruk og at minst mulig skal gå på fyllinga. Tidligere har det vært mest enkelt-tiltak.

Ikke konkret ennå

Ansaret ligger hos Konsernstab sikkerhet og miljø, for å samle alle tiltakene i en felles strategi for hele konsernet.

– Har Telenor satt konkrete mål for hvor mye som skal gjenvinnes?

– I miljøstrategien er det overskrifter. Det som mangler i dag er tidsaspektet. Vi skal få fram en strategiplan som er mer konkret og forpliktende. En ting er at myndighetene krever utfasing av halon innen

år 2000, men vi ønsker også å gjøre noe med de problemene hvor det ikke er satt noen krav.

– Men det er mange som lager miljøstrategier om dagen. Telenor gjør ikke dette bare fordi dere er nødt?

– Nei. Jeg har i hvert fall en jordnær tilnærming, og hvis konsernledelsen mener dette alvorlig, så skal vi få noe konkret ut av strategien.

– Kan dere tjene noe på dette?

– Vi jobber intenst med PC-utfordringen. Vi har en del kontakter med industripartnere for å se på livsløpet til en datamaskin. Et eget selskap innen Telenor ble opprettet i august med 32 ansatte. Dette selskapet vil tilby å ta hånd om avfall fra andre bedrifter, ikke bare Telenor. Firmaet er skreddersydd for å ta hånd om vårt avfall i Norge, og sørge for at det blir gjenbrukt. For eksempel kan en datamaskin bli oppgradert, og dermed leve i et par år til, før den går til «slakteriet».

– Skal dere også profilere Telenor på dette?

– Det må bli opp til informasjonsavdelingen. Først må vi bevise at vi får til tingene. Men vi tror jo det er butikk i dette arbeidet, selv om ikke det er det primære målet.

Økt interesse

– Hvordan er oppmerksomheten i næringslivet om miljø i dag i forhold til tidligere?

– Det er nok en økende bevissthet i næringslivet. Det slo meg i høst, da jeg søkte etter miljørådgiver, at flere andre konsern var ute etter det samme. En av årsakene kan være at om du har en offensiv holdning på miljøsidene, så har du en offensiv opinion i markedet. Vi lever av våre kunder, og etterhvert som de blir mer bevisste på miljø, og media har makt til å sverte dem som ikke er det, er ledelsen bevisst på at miljø er viktig for bedriften. Ønske eller ikke ønske det, men slik er det bare. Tiden arbeider for at miljø blir viktigere for

både konsern og enkeltmennesker.

– Hva er grunnen til at næringslivet først opplever miljøinteressen nå?

– For få år siden så næringslivet dette som avfall. I dag er det en ressurs. Industrien oppdager at miljøtiltak ikke koster. Et nytt rensetiltak på Falconbridge i Kristiansand viser seg å være butikk. Da er industrien med.

– Hvilken dialog har dere med miljømyndighetene?

– Jeg har ikke hatt noen til nå. Jeg har vært opptatt av å få tingene i gang. Men den nye miljølederen, Ellen Birgitte Strøm, har svært god kontakt med departementet og tilsynene.

– Du sier Telenor ønsker å være en pådriver. Hvor har dere mest å hente?

– Det er på datamaskinene. Vi er en storforbruker – og mange terminaler er utslitt bare i løpet av to år. Hvis vi sliter ut en PC i Vadsø, skal den enten få et nytt liv i en annen form, eller den skal oppgraderes og gå tilbake i bruk.

– Vi vurderer også om det er mulig å la skoleverket bruke datamaskinene, som jeg vil tro er fullt brukbare for deres for-

mål. Men vi må sørge for at vi ikke eksporterer avfall til skolene, så vi må ta hånd om maskinene når skolene er ferdige med dem.

– Vil måten datamaskiner produseres på, være viktig ved innkjøp av nye maskiner?

– Ja. Innkjøp er viktig. Vi har allerede en del krav på innkjøp, men vi kan være en pådriver for å se til at produsentene blir enda mer miljøbevisst på hva de presenterer for markedet.

- Mange biler kan gå på el

– Et år eller to framover i tid – hvor langt er dere da kommet?

– Jeg vil inderlig håpe vi har fått til vugge-til-grav prinsippet for datamaskinene. Forhåpentligvis har vi kommet mye lenger i forhold til bilparken vår – vi har 5000 biler. Jeg vet ikke om gassbiler er den rette veien å gå, eller el-biler. Jeg har tro på at mange av våre biler eigner seg til å gå på el. Vi skal også ha samtaler om å få til en landsomfattende innsamling av papir for Telenor.

– Hva er den største gamle synden?

– Jeg fikk fortalt at vi har flere hundre kilometer med gamle telefonstolper i Nord-Norge, gjerne med kobber eller ståltråder som holder på å falle ned. Forurensningsmessig er kanskje oljetankene den største synden, sier Svensson.

Miljøpolitikk

N&M Bulletin intervjuer sentrale aktører om miljøpolitikk og -innsats. I dag: Jan Erik Svensson, Telenor.

GASS

«Naturgass – det miljøvennlige energialternativ som de kostnadsbevisste benytter!»

 GASNOR

AS GASNOR. Flyplassveien, Pb. 63, 4262 Avaldsnes
Tlf. 52 84 33 11 • Fax 52 84 30 45

Grønt lys for nytt spesialavfallsanlegg

Byggingen av et anlegg for behandling av spesialavfall kan starte allerede til våren. Miljøstiftelsen Bellona reagerer kraftig mot saksbehandlingen, men er fornøyd med at en avgjørelse er tatt.

N&M Bulletin
Audun Garberg

Norsk avfallshandtering (Noah) har fått godkjent sin konsekvensutredning for et spesialavfallsanlegg. Anlegget skal behandle og brenne organisk spesialavfall.

Miljøorganisasjonen Bellona er svært misfornøyd med deler av konsekvensutredningen. Fagmedarbeider Bård Bergfald påpeker blant annet at opplysninger om innholdet av det giftige stoffet TOC i asken fra anlegget er holdt hemmelig for høringsinstansene.

– Deler av høringsprosessen misliker jeg sterkt. Ting vi har uttalt oss om er ikke de samme som styret i Noah tar stilling til, sier Bergfald til N&M Bulletin.

Han presiserer likevel at Bellona er fornøyd med at det nå ser ut til å bli bygd et behandlingsanlegg for spesialavfall.

Noah kan starte byggingen av et anlegg i løpet av 1996, med en beregnet byggetid på to år. Går alt etter planen står anlegget ferdig i 1998, og kan ta imot ca 30 000 tonn spesialavfall i året.

ABB renser i Asia

ABB Miljø skal levere et renseanlegg for svoveldioksyd (SO₂) til et nytt kullfyrt kraftverk i Paiton på Øst-Java i Indonesia, melder byrået NewsWire.

Svart ozonhull i USA

Den ozonnedbrytende gassen KFK er nå den nest største smuglervaren til Miami.

Restriksjonene på bruk av KFK er blitt stadig strengere de senere årene, og 1. januar neste år er det totalt forbudt. Innstrammingen har ført til en blomstrende svart handel i USA, der gassen stort sett brukes i klimaanlegg.

I fjor ble det ulovlig importert 22 400 tonn, mens tallet i år vil være rundt 10 000 tonn. Mesteparten av KFK-gassen kommer fra India, Mexico og Russland, ifølge organisasjonen Ozone Action.

De amerikanske myndighetene har så langt bare fått tak i 500 tonn av den illegale KFK-gassen.

Tviler

Samtidig uttrykker nå republikanerne i USA tvil om KFK-gassen i det hele tatt svekker ozonlaget. De vil at forbudet mot KFK utsettes til år 2000, skriver New Scientist.

John Doolittle fra California sa under en høring nylig at det ikke er noen etablert enighet forskerne imellom om KFK-gassenes innvirkning på ozonlaget.

– Vi trenger vitenskap, ikke pseudovitenskap, sa Doolittle.

Industrien bruker mer olje

Norsk bergverksdrift og industri økte bruken av fyringsolje med sju prosent fra 1992 til 1993, viser ny statistikk. Tall fra Statistisk sentralbyrå forteller at oljeforbruket var det høyeste siden 1985. Også bruken av kull og koks økte kraftig.

- Berntsen skuffer

Naturvernforbundet kommer med flengende kritikk av Norges innsats på den internasjonale konferansen om miljøvern i Europa. – Jeg er skuffet over Thorbjørn Berntsens innsats, sier fagsjef Helene Bank i Naturvernforbundet.

N&M Bulletin
Ole P. Pedersen

Bank mener Norge ikke prioriterer det europeiske miljøvernet. Den samme kritikken rammer også de andre europeiske landene.

– Miljø er ikke på dagsorden lenger. Alle vil sitte bakerst i klassen, ingen vil gå foran. Det eneste som ble lagt fram i Sofia, var tiltak som lønner seg på kort sikt. Alt som koster penger, er umulig. Det er et paradoks, når vi snakker om noen

av de rikeste landene i verden, sier Bank, som var en del av den norske delegasjonen i Sofia.

– Sofia-konferansen er det eneste forumet hvor hele Europa er til stede. Det er akkurat det Berntsen selv har etterlyst. Nå har han overlatt samtalen til byråkrater i departementet.

Organisasjonene har æren

– Er det et signal om at Norge ikke er interessert i dette arbeidet?

– Jeg vet ikke. Det er et spørsmål om prioritering. Berntsen burde satset mer på den europeiske prosessen både før, under og etter konferansen. Det har vært for få politiske føringer i Norges arbeid.

Bank mener de frivillige miljøorganisasjonene har mye av æren for at sluttokumentet fra konferansen ble bedre enn ventet.

– Forventningene var imidlertid ganske lave på forhånd.

Men det kom inn noen uttalelser om atomkraftverk, atomavfallsagere og prøvesprengninger. Det var et lite skritt framover, sier Bank.

- Godt fornøyd

Miljøverndepartementet (MD) er imidlertid godt fornøyd med Sofia-konferansen. Statssekretær Bernt Bull sier i en uttalelse at «det er gjort framskritt på

flere områder».

Landene ble enige om et «miljøvernprogram for Europa», som blant annet legger vekt på å styrke folkelig engasjement og organisasjonenes rolle.

Neste konferanse om «miljøvern for Europa» skal holdes i Danmark om tre år.

Folker positive til bussen...

Bussen blir oppfattet som et miljøvennlig transportmiddel, og folks holdninger til buss som transportmiddel er stort sett svært positive. Det viser en meningsmåling gjennomført av byrået Fire fakta.

Størst oppslutning har bussen blant folk i Nord-Norge og på Vestlandet. Mest skeptisk er de som bor i Trøndelag.

Flertallet i undersøkelsen mener at bussen er langt mer miljøvennlig enn personbil og fly. Bare toget scorer høyere i enn bussen i folks miljøbevissthet, tre fjerdedeler av de spurte mener at toget er mer miljøvennlig enn buss.

Undersøkelsen er gjennomført for bladet Transportforum. Spørsmålene er stilt til 1025 personer over 15 år.

Følg med i dagens spennende energi- og miljødebatt.

Les fagbladet

energi

Abonnement:
Telefon 67 11 91 00

NYBYGG, TILBYGG, REHABILITERING?

Ta enøk med i planleggingen.

Hamar-regionen Energiverk

Kontakt vår enøk-avdeling for gratis råd.
Tlf.: 62 51 72 00

Visste du at ...

... en sparedusj kan halvere varmtvannsforbruket ditt til dusjing?

BERGEN LYSVERKER

Lars Hillesgate 10
Postboks 565
5002 Bergen

– din leverandør av ren energi

Vannkraft er verdens viktigste fornybare energikilde. Produksjonen av elektrisitet i et vannkraftverk forurenser ikke omgivelsene. Norge er det eneste landet i verden som dekker hele sitt forbruk av elektrisitet med vannkraft. I resten av verden dekker vannkraften bare 6 prosent av forbruket.

«Norge skal være stolt av sin effektive og miljøvennlige energiforsyning»

EnFOs visjon

Energiforsyningens Fellesorganisasjon EnFO

Granfos Næringspark
Vollsveien 13 I (Fossbygget)
Postboks 274
1324 LYSAKER
Telefon 67 11 91 00
Telefaks 67 11 91 10

Våre 250 medlemsbedrifter sørger for 99 % av all strøm som brukes i Norge

Forbud mot kloakkutslipp fra skip og småbåter

Til sommeren må fritidsbåtene levere sin kloakk til et mottak på land. Et påbud kan bli vedtatt før jul.

N&M Bulletin
Audun Garberg

Båter som er nærmere enn 200 meter fra land får ikke lenger lov til å slippe kloakken rett ut i sjøen. Forbudet er først og fremst myntet på fritidsbåtene. Båter med større anlegg for kloakk kan enten tømme den utenfor forbudssonen, eller levere på land.

– Lokalt kankloakkforurensning fra båter være et problem. Særlig i innelukke farvann og om sommeren når mange fritidsbåter er ute, sier Hans-Martin Førsund i Sjøfartsdirektoratet til N&M Bulletin.

Førsundersaksbehandler for forskriften som nå er sendt ut til høring. Dersom forslaget

ikke vekker store protester, blir det vedtatt og satt i kraft før jul.

Få kommuner har mottaksanlegg for kloakk fra båter. Med de nye forskriftene kan kommunene bli pålagt å bygge slike anlegg.

Internasjonal avtale

Forbudet fører Norge et skritt nærmere oppfyllelse av Marpol, den internasjonale konvensjonen om hindring av forurensning fra skip.

Hittil har Norge unnlatt å godkjenne den delen av avtalen som dreier seg om kloakkutslipp fra skip. En viktig årsak er at svært mange kystkommuner ikke har hatt renseanlegg for kloakk. Myndighetene har fryktet at innsamlet kloakk ville blitt spylt tilbake på sjøen og skapt et forurensningsproblem enda nærmere land.

– Det varslede forbudet har

ingen direkte sammenheng med Marpol, men vårt langsiktige mål er å ratifisere hele avtalen, sier førstekonsulent Jens Hjort i Miljøverndepartementet (MD). Deler av Marpol blir nå reforhandlet. Forhandlingene vil vise om Norges forbud er strengt nok til å oppfylle kravene i avtalen.

Det er usikkert hvor effektiv innsamlingen av kloakk blir.

Båteierne må selv betale for å bli kvitt avfallet: jo mer avfall du leverer, desto dyrere blir det. Løsningen kan være en obligatorisk renovasjonsavgift for båter som legger til havn. Da må alle båter betale avgift, uansett om de leverer kloakken eller ikke. Forslag om en slik avgift ligger til behandling i MD.

Miljøkalender

6. – 17. november: Parts-konferanse om konvensjonen for biologisk mangfold, i Indonesia.

6. november: Konferanse om rikspolitiske retningslinjer for Oslofjorden, Horten. Mer info: Lisbeth Løvstad, Miljøverndepartementet, tlf. 2234 5928.

7. november: Miniseminar i Oslo om miljøkrav i offentlige innkjøp, arrangert av Grip. Mer info: 2257 3600.

7. – 8. november: Norsk reiselivskonferanse, Bergen. Arrangert av Nortra og Hordaland og Bergen reiselivsråd. Mer info: 5531 6600.

7. – 8. november: Fagseminar i Grimstad om biologisk fosfor/nitrogenfjerning og slambehandling. Arrangert av Grimstad kommune og Høgskolen i Agder. Mer info: 3709 2230.

8. – 9. november: Seminar om hydrogeologi og miljøgeokjemi, Trondheim, arrangert av Norges geologiske undersøkelser.

8. – 9. november: Seminar om «grønn turisme». Arrangert av Den norske turistforening.

8. – 12. november: Internasjonal økologisk filmfestival i Freiburg. Mer info: +49 – 761 – 52 024.

9. – 10. november: Det 5. seminaret om hydrogeologi og miljøgeokjemi, arrangert

av Norges geologiske undersøkelser i

Trondheim. Mer info: Åse Slind, 7390 4011, eller Ase.Minde@ngu.no.

13. – 15. november: Internasjonal konferanse om miljø og bærekraftig utvikling i Baltikum. Arrangert av Stockholm environment institute, i Nyköping. Mer info: +46 – 8 723 0260.

14. – 15. november: Presse-seminar i Oslo om oljeindustrien, arrangert av Norsk petroleumforening. Mer info: 5153 5546.

15. – 17. november: Konferanse om miljøvernpolitikk og miljøvernorganisering mot år 2000, Voss. Arrangert av LOS-senteret. Mer info: 5554 8441.

20. november: Seminar om miljøkommunikasjon i Stockholm. Arrangert av Miljörapporten, tlf: +46 – 8 – 243 480.

22. – 23. november: Naturgasskonferansen, Trondheim. Arrangert av Norsk petroleumforening, 7354 0326.

23. – 28. november: Årsmøte i Friends of the Earth International, Togo.

5. – 6. desember: Nasjonal konferanse om transport og biologisk mangfold, Sundvolden. Arrangør: Samferdselsdepartementet, m.fl. Mer info: 2207 3468.

11. – 15. desember: FN's kli-

Takk for støtten!

ENØK-Sør AS er et regionalt Enøk-senter for Vest-Agder. Selskapet skal utføre de lovplanlagte oppgaver rettet mot sluttbruker innen energiøkonomisering, alternative energikilder og innneklima for områdekonsensjonærene VAE og KEV. I tillegg ønsker selskapet å utvikle egne forretningsområder innenfor områdene energi og miljø. Energiøkonomisering vil bli et viktig satsningsområde for samfunnet i årene som kommer, og Enøk-Sør AS tar sikte på å spille en aktiv rolle i denne utviklingen. Selskapets lokaler ligger sentralt i Kristiansand.

Oslo Energi Enøk

Enøk er sunt – økonomisk og helsemessig. Ønsker du mer informasjon og gode råd om energiøkonomisering, ta kontakt med din lokale energileverandør.

Troms fylkeskommunes Enøkfond
9005 Tromsø

Økologisk landbruk

Økologisk landbruk bygger på et helhetssyn som omfatter de økologiske, økonomiske og sosiale sidene ved landbruksproduksjonen. Ved økologisk drift tilstrebes et balansert økosystem som skal baseres mest mulig på lokale og fornybare ressurser.

Landbruksdepartementet har nylig laget en handlingsplan for videre utvikling av økologisk landbruk i Norge. Handlingsplanen tar for seg en rekke tiltak som berører hele verdikjeden fra varene blir produsert hos bonden og til produktet finnes i butikkhylle. Det offentliges engasjement har sin bakgrunn i driftsformens positive miljøeffekt, i tillegg til at slik produksjon spiller en rolle i næringsutviklingssammenheng.

Landbruksdepartementet påvirker til omlegging til økologisk drift på flere måter:

- * Omleggingsstilskudd, kr. 600,- pr. dekar fordelt over 2 år, til produsenter som vil begynne å legge om fra tradisjonell til økologisk drift.
- * Arealstilskudd, kr. 110,- pr. dekar, til ferdig omlagt økologisk drevet areal
- * Tilskudd til økologiske forsøksringer for veiledning om økologisk drift
- * Tilskudd til forsknings- og utviklingsprosjekter
- * Tilskudd til informasjon
- * Tilskudd til organisasjoner som jobber spesielt for å fremme interessen for økologisk landbruk
- * Tilskudd til omsetningsfremmende tiltak

Mer informasjon om omleggings- og arealstilskuddet kan fås ved henvendelse til kommunen eller landbruksavdelingen hos fylkesmannen.

Forskrift for produksjon og merking av økologiske landbruksvarer, fastsatt av Landbruksdepartementet inneholder minimumskrav til hvordan produksjonen av slike matvarer skal være. Forskriften samsvarer med EUs bestemmelser om økologisk landbruksproduksjon. Produsenter som vil omsette matvarer som økologiske, forplikter seg til å holde seg innafor disse kravene. Det blir årlig utført minst en kontroll på produksjonsstedet. I 1994 var det 540 gårder som ble drevet økologisk eller var under omlegging til økologisk drift. I år er det nesten 200 nye gårdbrukere som har bedt om inspeksjon. Også stadig nye fordelingsbedrifter melder sin interesse for produktgruppa. Det vil være en utfordring framover å sørge for at de økologisk produserte varene når fram til forbruker.

Landbruksdepartementet - Jordbruksavdelingen

COMBITRAC MAXI

Markedets mest miljøvennlige terrengtransportmaskin. Kan kombineres ved hurtigkopling til Knausgrabb stolpegraver-reiser. Leverer også: Stopletraller, Stolpejekk, Traversjekk, Kvisteutstyr, Miljøvennlige felttoaletter. Be om prospekt.

NYE
COMBI TRAC
Norge AS
• IMPORT
• AGENTUR
• PRODUKSJON OG SALG AV
UTSTYR TIL SERVICEVERINGEN
2435 Braskereidfoss, Tlf. 62 42 37 00

**Betyr
mye av et
gode at vi ka
sløse det
bort?**

Er vi
å bli

i forhold
til våre
omgivelser?

Kna
ene
væ
må
str
kan
kra